

Baumann Marcell:
Társasági jog Németországban III. – A részvénytársaság

A német társasági jogot bemutató cikk-sorozatunk a harmadik és egyben utolsó részéhez érkezett. A német jogalkotó a német részvénytársaságot („AG”) kifejezetten és átfogóan először 1861-ben szabályozta a kereskedelmi törvénykönyvben („Allgemeines Deutsches Handelsgesetzbuch”), de már az 1794-es porosz általános földtörvény („Allgemeines Landrecht”) is tartalmazott a részvénytársaságra vonatkozó rendelkezéseket. 1965 óta van hatályban az Aktiengesetz („AktG”), a német részvénytársaságokról szóló törvény. Az AG hagyományosan és még manapság is tipikus társasági formája a nagy tőkét igénylő, különösen a tőkepiacokon működő vállalatoknak. Emiatt a részvénytársaságok száma Németországban lényegesen alacsonyabb, mint a GmbH-ké. 2014. január 1-jén összesen 16005 db AG volt bejegyezve a cégjegyzékbe. Emellett 297 db, ún. „német európai részvénytársaság („SE”) létezett, valamint 287 db Kommanditgesellschaft auf Aktien („KGaA”), az AG egy sajátos változata. Fontos kiemelni, hogy az AG társasági adót és iparüzési adót, valamint a többi tipikus adót – mint például forgalmi adót – is köteles fizetni.

I. Alapítás és kógenca

Akárcsak a GmbH esetén, AG-t is legalább egy természetes vagy jogi illetve jogképes személy alapíthat közjegyző által hitelesített alapszabályban. Feltétel az is, hogy az alaptőke minimum 50.000 euró (kb. 15 millió Ft) legyen. A részvényeseknek minden részvényre be kell fizetniük a törvényi minimumösszeg negyedét. Az apportokat csak teljes összegben teljesíthetik a részvényesek - ekkor egy független könyvvizsgálónak kell megítélnie az apport értékét, és ezt köteles külön jegyzőkönyvben rögzíteni („Gründungsprüfung”). Emellett az igazgatóság köteles – pénzbeli befizetések esetében is – írásban beszámolni az alapításról, de különösen az egyes befizetésekről („Gründungsbericht”). Az alaptőke védelme érdekében a társaság az alapításától számított két éven belül a részvényesek tíz százalékával csak akkor köthet szerződést az alaptőke tíz százalékát elérő vagyontárgyokról, ha ezt a közgyűlése jóváhagyta. Mindezt megelőzőleg a felügyelőbizottságnak és egy könyvvizsgálónak egy bonyolult eljárásban meg kell vizsgálnia, hogy a szerződésben kiszabott vételár arányos-e a vagyontárgy értékével, amelyet a társaság megvett a részvényestől.

Az AG névre szóló és bemutatóra szóló részvényeket is kiadhat, amelyek különböző jogokat tartalmazhatnak. A magyar joggal ellentétben az AktG nem tartalmaz részletes szabályokat az egyes részvényfajtákhoz, hanem egyszerűen úgy rendelkezik, hogy a részvények „különböző jogokat nyújthatnak” az egyes részvényeseknek, így különösen az osztalék kifizetésekkel kapcsolatban. Hasonlóan a magyar Rt-hez, az AG sem adhat ki részvényeket többlétszavazati jogokkal.

Azonban a magyar szabályozástól eltérően az AktG nem különbözteti meg a nyilvánosan működő és a zártkörűen működő részvénytársaságokat, így társasági szempontból mindegyik AG egyformán működik, függetlenül attól, hogy hány részvényt adott ki a társaság és ezek be vannak-e vezetve a tőzsdére. A nem tőzsdén működő társaságok javára a törvény néhány könnyítést tartalmaz, például a közgyűlés összehívása és lebonyolítása tekintetében. Így például nem kell közleményben közzétenni az összehívást, hanem egyszerű levéllel is összehívhatja az igazgatóság a közgyűlést. Nélkülözhető a közgyűlés jegyzőkönyvének közjegyzői hitelesítése is, kivéve, ha az alapszabály módosításáról határoznak a részvényesek (ez utóbbi esetben mindig kötelező a közjegyzői hitelesítés). Amíg egy AG nem ér el egy meghatározott mérlegfőösszeget, forgalmat és/vagy munkavállalói létszámot, csak egyszerűsített számvitelt kell vezetnie, valamint publikációs kötelezettsége keletkezik. A törvény szigorúan megszabja az alapszabály minimum tartalmát és abszolút alapelvként kimondja, hogy az alapszabály csak olyan esetekben térhet el az AktG rendelkezéseitől, ha ezt a törvény kifejezetten megengedi. Kiegészítő szabályokat annyiban tartalmazhat az alapszabály, amennyiben az AktG az adott kiegészítő rendelkezéseket nem szabályozza. Ebből az következik, hogy az AktG rendelkezései (ellentétben a GmbH és a személyegyesítő társaságokkal, ahol a törvényi rendelkezések túlnyomó része diszpozitív) teljesen és átfogóan kógensek. Ez az alapelv arra a gondolatra épül, hogy a számos jövőbeli részvényes és hitelező szemében a részvény egy „standardizált termék” kell, hogy legyen, amit gyorsan és egyszerűen el lehet adni. A kógencia ehhez járul hozzá, a részvényeseknek és hitelezőknek nem kell sok erővel informálódni az illető társaság belső rendszeréről és így könnyen eladhatók a részvények. Mivel az AG-k túlnyomó része nem működik tőzsdén, a 2000-es évek közepén a jogtudomány egyre több kételyt fogalmazott meg azzal kapcsolatban, hogy valóban szükséges és értelmes alkalmazni a nem tőzsdén működő AG-kra ezt az átfogó kógenciát. Azonban a törvényhozó nem tudta magát rávenni, hogy bevezesse a diszpozitivitást a nem tőzsdén működő AG-t illetően, tehát megmaradt a merev, de megbízható rendszer az AG esetén.

II. Belső szervezet

Az AG-nak kötelezően létrehozandó három szerve a közgyűlés, az igazgatóság és a felügyelőbizottság. Eltérően a magyar jogtól, a felügyelőbizottság minden AG-nál kötelező, függetlenül attól, hogy az illető társaságnak be vannak-e vezetve részvényei a tőzsdén, illetve a tőkepiacon.

II.1. Közgyűlés (Hauptversammlung)

A közgyűlés hozza meg a legfontosabb döntéseket az AG-n belül, így elsősorban az alapszabály módosításáról, az alaptőke felemeléséről és a felügyelőbizottság tagjairól, valamint a nyereség elosztásáról határoz. Szigorú, formális szabályok alapján lehet csak összehívni és lebonyolítani a közgyűlést – a legkisebb hiba is veszélyeztetheti a határozat érvényességét. Ezeket a nagy „hiba- lehetőségeket” sok részvényes ki is használja a saját céljaira; az utóbbi évtizedekben ennek megfelelően kialakult egy bizonyos „perelési-kultúra” a (nagyobb) részvénytársaságoknál. Ezt a törvényhozónak sikerült néhány

szigorítással az utóbbi években valamennyire korlátozni. Így például a társaság egy külön eljárás során a másodfokú bíróságtól kérheti a közgyűlési határozat bejegyzését, ha ezt a határozatot egy részvényes megtámadta. Amennyiben például a per nyilvánvalóan alaptalan, illetve a felperes részvényes érdeke nem sérül, a bíróság megengedheti az adott határozat bejegyzését, mielőtt még az elsőfokú bíróság döntene a határozat érvényességéről.

A GmbH-től eltérően az AG-k esetén komolyabb kisebbségi jogokat biztosít a törvény. Így például a részvényesek 5%-a kérheti a közgyűlés összehívását, illetve a napirend kiegészítését. Indokolt gyanú alapján már a részvényesek egy százaléka bírósági felhatalmazást kérhet, hogy könyvvizsgáló vizsgálja meg az igazgatótanács utolsó öt évre vonatkozó ügyvezetését, valamint a felügyelőbizottság tevékenységét is. A könyvvizsgáló által feltárt tények alapján a közgyűlés határozhat arról, hogy az igazgatótanács és/vagy a felügyelőbizottság tagjait felelősségre vonja a társaság.

II.2. Igazgatóság (Vorstand)

Az igazgatóság az AG (egyetlen) ügyvezető szerve, továbbá szintén ez a szerv képviseli az AG-t harmadik személyekkel szemben. Tagjait a felügyelőbizottság nevezi ki és hívja vissza, ebből következőleg a közgyűlésnek semmiféle tényleges befolyása nincs rá, és a törvényi kógenca eredményeképp nem is lehet másképp felhatalmazni az alapszabályban. A felügyelőbizottság dönt továbbá az ügyvezető megbízásának feltételeiről, különösen a fizetéséről, egyéb juttatásokról és a megbízásának idejéről. Az igazgatóság díjazását az AktG részletesen és szigorúan szabályozza a részvényesek és a társaság érdekében. E kapcsolatban fontos alapelvet mond ki a törvény: A felügyelőbizottságnak ügyelnie kell arra, hogy az igazgatóság díjazása arányos legyen az igazgatóság feladataival és teljesítményével, valamint a társaság gazdasági helyzetével. Tőzsdén működő társaságok esetében a felügyelőbizottság köteles meghatározni egy „hosszú távú” díjazást. Ezt követően a törvény alapján az esetleg változó díjazási komponenseket több évre vonatkoztatva kell kiszámítani, ezek nem függhetnek rövidtávú vagy egyszeri gazdasági sikerektől. Ha lényegesen rosszabbodik a társaság gazdasági helyzete, a felügyelőbizottságnak kell döntenie az igazgatóság tagjai díjazásának csökkentéséről. A törvény ennek érdekében felhatalmazza a felügyelőbizottságot, hogy az igazgatóság beleegyezése nélkül csökkentse a fizetését.

Az aránylag nagy számú, tőzsdén működő AG-k kapcsán az igazgatóság nagyon magas fizetése miatt az elmúlt években intenzív vita folyt arról, hogy szigorítsák-e tovább az igazgatóság díjazásának rendszerét az AktG-ben. Felmerültek olyan tervek is, hogy a közgyűlésnek biztosítsanak hatáskört az igazgatók díjazásáról való döntésre és ne csupán a felügyelőbizottság dönthessen egyedül az ilyen kérdésekről. A tőzsdei AG-kra vonatkozó felelős vállalatirányítási elvek még további javaslatokat is tartalmaznak, például hogy az éves beszámolóban a számviteli szabályok szerint fel kell tüntetni az igazgatók díjazásának összegét és összetételét is.

Amint meghaladja a társaság alaptőkéje a 3 millió eurót, köteles kéttagú igazgatóságot kinevezni. Követve a GmbH-ra vonatkozó szabályozást, az igazgató „kettős viszonyban”

áll a társasággal: egyrészt „szervezeti”, másrészt „kötelmi viszonyban”. A szervezeti viszony erősebb a kötelmi viszohnál, ez azt jelenti, hogy ha a felügyelőbizottság az igazgatót megválasztása idejének letelte előtt visszahívja, akkor ez nem érinti a kötelmi illetve megbízási szerződést. Az igazgatóság tagjai legfeljebb öt évre választhatók meg. A tisztség további öt évre történő meghosszabbításához egy újabb felügyelőbizottsági döntés szükséges. Ezek a szabályok vonatkoznak szintén a megbízási szerződésre is, ezáltal biztosítva van, hogy a lejárt öt éves határidő után nem kell a távozó igazgatónak fizetést adni, ez azonban nem akadályozza, hogy végkielégítést kapjon az igazgató.

A magyar joggal és az Nyrt-re vonatkozó szabályozással szemben az AG részvényesei nem dönthetnek arról, hogy a „dualista irányítási rendszer” helyett egy „monista irányítási rendszer” működjön. A monista modell szerint nem létezik felügyelőbizottság mint külön szerv, hanem annak feladatait lényegében az igazgatótanács egyes tagjai végzik. Ezt a monista rendszert csak a (német székhelyű) európai részvénytársaságnál vezethetik be a részvényesek.

Az igazgatónak átfogó és erős jogosítványai vannak: megszabják a társaság stratégiai üzletpolitikáját és meghozzák a lényeges vállalati döntéseket. Sem a közgyűlésnek, sem a felügyelőbizottságnak nincs hatásköre ezekben a kérdésekben. Továbbá a GmbH-rendszerrel szemben az AG-nál sem a közgyűlés, sem a felügyelőbizottság nem utasíthatja az igazgatóság tagjait. Az igazgatók nem felelnek minden „rossz” üzleti döntésért, ez az angol jogrendszerből átvett „Business Judgement Rule” biztosítja. Ez az elv kimondja, hogy nem szegi meg az igazgató a törvényben előírt ügyvezetési kötelességeit, ha egy „vállalkozói döntésnél ésszerűen abból indult ki, hogy a rendelkezésre álló információk alapján a társaság javára cselekszik”.

II.3. Felügyelőbizottság (Aufsichtsrat)

A felügyelőbizottság látja el az „ellenőrző szerv” feladatait az AG-n belül. Ellenőrzi és vizsgálja az igazgatóság tevékenységét. Tagjait a közgyűlés választja meg öt évre, de bármikor visszahívhatja minősített többséggel, feltéve hogy az alapszabály nem tartalmaz eltérő rendelkezést. Rendkívüli körülmények esetén a bíróság is visszahívhatja a tagokat, ha ezt a többi tag szabályszerűen kéri.

A felügyelőbizottságnak legalább három tagja van, de a törvény az alaptőke nagyságától függően meghatározza a taglétszám maximumát (például nem lehet kilencnél több tagja, ha az alaptőke eléri az 1.500.000 eurót). Amint a munkavállalók száma eléri az 500-at, a felügyelőbizottság egyharmadát a munkavállalókból kell megválasztani. A több mint 2000 munkavállaló kötelezi az AG-t, hogy tizenkét tag legyen a felügyelőbizottságban és ebből hat tag képviseli a munkavállalókat. A közgyűlés határoz a felügyelőbizottsági tagok díjazásáról, ennek arányban kell állnia a tagok feladataival és a társaság gazdasági állapotával.

Ahogy fentebb már említésre került, a felügyelőbizottság egyik fontos feladata az igazgatók kinevezése, visszahívása és azok díjazásának meghatározása. Emellett lényeges funkciója az is, hogy ellenőrizze az igazgatóság ügyvezetését, ugyanakkor azt

tanácsadással is támogassa. Ennek érdekében az igazgatóság rendszeresen köteles beszámolni a felügyelőbizottságnak az aktuálisan folytatott és tervezett üzleti politikájáról, az üzleti eredményekről és a legfontosabb társasági fejleményekről. Az egyes felügyelőbizottsági tagok a társaság minden ügyeiről bármikor kérhetnek információt, illetve felvilágosítást, valamint betekinhetnek a társaság üzleti könyveibe, irataiba. A felügyelőbizottság a közgyűlést akkor hívhatja össze, ha véleménye szerint ez szükséges a társaság érdekében és rendkívüli körülményekre hivatkozással visszahívhatja az igazgatókat. Továbbá a felügyelőbizottság képviseli a társaságot az igazgatókkal szemben, különösen az egyes perekben (pl. kártérítési per az igazgató ellen) és ügyletekben. Szintén fontos feladata az éves beszámoló megvizsgálása és az erről szóló beszámoló elkészítése a közgyűlés részére.

Az éves beszámoló a felügyelőbizottság jóváhagyásával válik hatályossá, ez alapján határozhat a közgyűlés az osztalékok kifizetéséről, illetve az eredmény elosztásáról. Ezen feladatokat tekintve megállapíthatjuk, hogy komoly munkával jár a felügyelőbizottsági tagság, különösen nagyobb, tőzsdei társaságok esetén. Ezt támasztja alá az AktG azon rendelkezése is, miszerint a felügyelőbizottság tagjai a társasággal szemben felelnek azok a károkért, amelyek abból keletkeztek, hogy nem ellenőrizték megfelelően az igazgatók ügyvezetését. Itt meg kell jegyeznünk, hogy a kilencvenes évek végéig a legtöbb felügyelőbizottság nem működött professzionálisan, és hiába volt szabályozva a felügyelőbizottság felelőssége, ez csupán „papíron” érvényesült, a gyakorlatban alig volt ez alapján per, bírósági döntés. Ez időközben megváltozott, a bíróságok többször hoztak olyan döntést, ahol azért mondták ki a tagok felelősségét a társasággal szemben, mert nem jártak el kellő gondossággal. A Legfelsőbb Bíróság például kimondta, hogy megszegi a felügyelőbizottság a kötelességét, ha nem jár el azokkal az igazgatókkal szemben, akik felróható módon kárt okoztak a társaságnak. Büntetőjogi szempontból is lényeges fellépnie a felügyelőbizottságnak, ha például súlyosan felróható magatartásra utaló tényeket észlel. Ilyenkor kötelező lehet az igazgató azonnali visszahívása a rendkívüli körülményekre hivatkozva, ellenkező esetben esetleg bűnsegédlettel is vádolhatják a tagokat.

III. Osztalék

A GmbH-val szemben az AktG lényegesen bonyolultabban szabályozza az osztalék-kifizetéseket. A tőkevédelem érdekében előírja a törvény, hogy az éves többlet öt százalékát a társaság köteles tartalékként félretenni, amíg ez az összeg eléri az alaptőke tíz százalékát. A fennmaradó éves nyereséget közgyűlési határozat alapján ki lehet fizetni a részvényeseknek részesedésük arányában. Azonban a közgyűlés úgy is határozhat, hogy a teljes nyereséget nyereségi tartalékként félreteszi és ezáltal erősíti a társaság tőkéjét. Más kifizetéseket a részvényesek javára nem enged meg az AktG. Hasonlóan a GmbH-joghoz, a német jogalkotó az AG-knál is bevezette néhány éve azt a szabályt, miszerint a tagok javára teljesített azon kifizetések, amelyek nem számítanak osztalék kifizetésnek, megengedhetőek, ha a kifizetésért cserébe a társaság megfelelő biztosítékot vagy követelést kap. Az ilyen kifizetések esetén az ügyvezetőknek nagy körültekintéssel kell vizsgálniuk, hogy a társaság követelése, illetve a társaság javára nyújtott biztosíték

fedez-e azt a kockázatot, ami a tag részére teljesített kifizetésből adódik. Arra is figyelnie kell, hogy a társaság követelése illetve biztosítéka behajtható legyen.

IV. Kommanditgesellschaft auf Aktien (KGaA)

A KGaA a német részvénytársaságnak egy különleges formája, azonban kevésbé elterjedt (2014 elején mindössze 287 db bejegyzett társaság létezett). A KGaA egy „keverék” társasági forma: a betéti társaság és a részvénytársaság jellemzői vegyesen vonatkoznak rá. Ezért az AktG mellett részben alkalmazandóak a német kereskedelmi törvénykönyvben, a HGB-ben foglalt Kommanditgesellschaft szabályai is. A KGaA minimum egy beltágból és egy úgynevezett „kültagrészvényes”-ből ("Kommanditaktionär") áll. A beltág, aki vagy természetes vagy jogi személy, a teljes vagyonával felel a hitelezőkkel szemben. Leggyakrabban egy GmbH vagy egy AG veszi fel a beltág „szerepét”. Csakúgy, mint a német betéti társaságnál, a beltág gyakorolja az ügyvezetői szerv jogköreit és jogosult képviselni a társaságot harmadik személyekkel szemben. Épp ezért a KGaA-ban – az AG-val ellentétben – nem létezik igazgatóság (Vorstand) mint ügyvezetői szerv. A kültagrészvényesek veszik át a részvényeket a megfelelő befizetésekért cserébe, a társaság minimum alaptőkéje pedig szintén 50.000 euró.

A közgyűlés csak a kültagrészvényesekből áll, a beltág nem vehet részt benne, csupán akkor, ha neki is részvényei vannak, illetve ő is kültagrészvényes. A közgyűlés határoz az osztalék kifizetéséről, a felügyelőbizottság tagjai megválasztásáról illetve visszahívásáról. Amikor a közgyűlés olyan tárgyról határoz, melyekhez a betéti társaságnál is kell a beltág szavazata, a közgyűlés határozata csak akkor lép hatályba, ha ezt a beltág is jóváhagyta (például lényeges üzleti döntések, az évi beszámoló jóváhagyása stb.).

Kötelezően létrehozandó szerv a felügyelőbizottság is, ennek tagjait a közgyűlés választja meg. Ellentétben az AG-val, a KGaA felügyelőbizottságának hatásköre kisebb: nem ő választja meg az ügyvezető szervet. Az ügyvezetésre a KGaA-ban csak a beltág jogosult, erre a feladatra nem egy társasági szerv választja meg, hanem már törvényileg rendelkezik a szükséges jogosítványokkal. Ebből adódóan a felügyelőbizottságnak a beltág által végzett ügyvezetés vizsgálata az egyetlen feladata.

Összességében a KGaA-nak aránylag bonyolult belső szervezeti szabályozása van. Épp ezért az AG mellett nem nyert nagy gyakorlati fontosságot. Ugyanakkor a vállalkozóknak azért lehet vonzó lehetőség az AG-val szemben, mert amíg a vállalkozó tölti be a beltági funkciót, csak ő vezetheti a társaság ügyeit, függetlenül a kültagrészvényesektől, illetve a közgyűlési határozatoktól. A kültagrészvényesek az AG részvényeseivel szemben nem hívhatják vissza és nem nevezhetik ki az új felügyelőbizottság tagjait és így közvetve az ügyvezetői szervet sem. Emellett viszont a KGaA részvényeit ugyancsak be lehet vezetni a tőzsdére. Következésképp a KGaA jó választás lehet nagyon nagy családi vállalkozásoknak, akik egyaránt keresik a tőkepiac előnyeit és beltággént akarják tovább vezetni a társaság üzleteit. Ilyen formában működik a „Henkel” vállalat, a Fresenius és a

Merck cég is. A fentebb ismertetett indokok alapján szerveztek meg néhány futball klubot is Németországban, mivel a Német Labdarúgó-szövetség feltételei szerint profi futballcsapat csak akkor kaphat engedélyt, ha nem áll fenn annak veszélye, hogy a befektetők felvásárolják a klubot. A legismertebb példák ebben a tekintetben a Borussia Dortmund, illetve az 1. FC Köln.

V. Összefoglalás

A német részvénytársasági jog hosszú hagyománnyal rendelkező, komplex és igényes jogterület. Működése, különösen a belső szervezete a GmbH-nál és a személyegyedítő társaságoknál lényegesen nehezebben kezelhető. Amíg csak szoros személyi kapcsolatban álló kevés alapító szeretne egy társaságot működtetni, az esetek túlnyomó részében az AG nem alkalmas társasági forma, még akkor sem, ha néhány könnyítést tartalmaz az AktG a kisebb társaságok tekintetében. Továbbá az alapításra vonatkozó költségek is jóval magasabbak, mint a GmbH-nál, valamint kötelező a háromtagú felügyelőbizottság, amelynek lelkiismeretesen kell elvégeznie a feladatait, mivel a bírósági gyakorlat a felügyelőbizottság kötelességeit komolyan veszi. A GmbH- joggal szemben az AktG tartalmaz néhány jelentős kisebbségi jogot, ami a kisebbségnek a többséggel szemben aránylag nagy hatalmat nyújt. Ezzel ellentétben, a nagytőkés és a tőkepiacokon működő cégeknek természetesen az AG megfelelő társasági forma, mivel a részvények könnyen átruházhatóak, valamint a transzparens üzletpolitika és a kógenca, illetve a szigorú szabályzat erősíthetik a befektetők társaságba vetett bizalmát. A KGaA jellemzően nem terjedt el, működése meglehetősen bonyolult az AktG és a német betéti társaság szabályai együttes alkalmazása miatt. Ugyanakkor lassan, de egyre jobban elterjed az európai részvénytársasági forma Németországban is, erre vonatkozóan már megszülettek az első felsőbb bírósági döntések is.